

מוסדי דעת ונתיבי תורה מהיכל רבינו מרן ראש הישיבה שליט"א

• ישיבת פוניבז' •

פרשת מטות מסעי תשפ"ה

• בס"ד • שנה ג' • גליון ק"ט •

חומר החטא והדרך להינצל ממנו

העבירה רודפת אחר האדם - העצה לזה: זריזות

מסופר פרשת השבוע על מלחמת בני ישראל במדין, הם החטיאו את כלל ישראל, ולכן היה מגיע להם למות והרגו אותם בגלל החטא. אם נחשוב כך נבין מה החומרה של כל עבירה, כמה צריך להיזהר מזה, רק כך אפשר להגיע לפחד מעבירות. אבל כל זמן שלא נחשוב, טבע האדם הפשוט הוא לאהוב את העבירות, כתוב (אבות ד', ב') "בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה כבחמורה ובורח מן העבירה", וברוך חיים ביאר "כי הנה המצות בורחין מן האדם וכו', ואם בעת שהיא מצויה בידך תעלים עיניך אז תיכף תברח ממך וכו'". **בעבירה הוא להיפך כי היא רודפת תמיד אחר האדם וממצאת עצמה לו שיעשנה.** לכן הזהיר שאחר המצות ירדוף כמו אחר אדם הבורח ממנו. ובורח מן העבירה כמו שבורח מן הרודף אחריו ואז ינצל, אדם שלא יעשה כלום העבירה תתפוס אותו, והמצוה תברח ממנו, שבלי עשייה מיוחדת מפסידים את כל המצוות.

במסילת ישרים (פרק ו) מבאר את הצורך לחיות בזריזות "כי כמו שצריך פקחות גדול והשקפה רבה לינצל ממוקשי היצר ולהמלט מן הרע שלא ישלוט בנו להתערב במעשינו כן צריך פקחות גדול והשקפה לאחוז במצות ולזכות בהם ולא תאבדנה ממנו", מי שלא יעשה את המצוה בזריזות, המצוה תברח ממנו. כל אחד יודע את זה, הוא מתפלל, אומרים הרבה דברים בתפילה, ואם הוא לא יתבונן ויחשוב מה הוא אומר הוא יפסיד הכל, התפילה מלאה בדברים, איך עם ישראל חי, איך הקב"ה מנהל את העולם, ומי שאומר את התפילה בלי לחשוב מה הוא אומר, אין לו כלום, אין שום דמיון בין תפילה עם מחשבה לתפילה בלי מחשבה.

אבל אנחנו לא חושבים ומתבוננים, ומי שלא מתבונן אין שום הבדל בינו לבין בהמה, הוא לא משתמש עם הדעת שנתנו לו. התורה מגיעה כדי לתקן אותנו הרמב"ם (פ"ג מהל' תמורה ה"ג) מבאר "וכל אלו הדברים כדי לכופ את יצרו ולתקן דעותיו. ורוב דיני התורה אינן אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן הדעות וליישר כל המעשים", התורה מחנכת את האדם, שיראה וידע מה באמת טוב ומה רע.

המלחמה עם היצר היא על המחשבה וההתבוננות

בימי בין המצרים אפשר לראות איך אנחנו באמת נראים. תכלית עם ישראל זה עם בית המקדש ומלכות שמים, קרבנות, מצות התלויות בארץ, דברים שהיום אין לנו, זה חסר, יש לנו פחות מצות לקיים. שכל אחד יתבונן בזה, להרגיש כמה זה באמת חסר לנו. אבל מי שלא מתבונן, הוא לא מבין את המעלה הגדולה שיש בכל מצוה - גם במצוות שיש לנו הוא לא מבין את הענין הגדול שיש בזה.

בפרקי אבות כתוב (ב', יג) "רבי שמעון אומר הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה", צריך להיות זהירים כדי לכוון כראוי בקריאת שמע ובתפילה, בלי זהירות לא עושים את זה. כך זה בכל מעשה, אם עושים את זה עם מחשבה אפשר לגדול, אבל כשהעשייה היא בלי מחשבה מפסידים הכל. והאדם מצטדק ואומר שהוא לא מתבונן בכל דבר בגלל שהוא לא בדרגה, ובאמת כל זמן שהוא לא חושב ומתבונן הוא לא בדרגה, וכמו כשיגשים לסוגיא, אם לא מתבוננים בסוגיא, לא שיין להבין באמת מה יש בסוגיא, רק אחרי התבוננות בסוגיא, אפשר להעמיק ולהבין מה כתבו שם.

כך האדם חי כל ימיו, מקטנות ועד זקנה, הוא משתמש עם השכל רק לצרכי הגוף, ויש לו תירוץ שהוא לא יכול. אבל מי שיתבונן ויעשה חשבון של הפסד מצוה כנגד שכרה, כמה הפסד יש לו, כמה הוא הפסיד וכמה יכל להרוויח, הוא יוכל לגדול.

עיקר המלחמה עם היצר היא לא לחשוב, הוא מביא לנו את הטרדה העולמית, הוא רוצה שנעסוק בזה ולא נחשוב, וכשלא חושבים לא שיין להתקדם. גם לדבר הזה בעצמו, שבלי מחשבה לא נשיג כלום, גם את זה צריך לזכור, בלי שזכור את זה נדמה לנו שהכל בסדר.

חובת ההתבוננות בכל מעשה

ההבדל הגדול בין אדם לבעל חי הוא הדעת, הקב"ה ברא את האדם עם דעת, ודרך הדעת אפשר להשיג דברים. במסילת ישרים כשמבאר את דרכי קניית כל המעלות הטובות הוא אומר שהכל מגיע על ידי ההתבוננות, שכל הדברים שנקנים הם רק על ידי התבוננות. ולאידך - חסרון ההתבוננות הוא שורש כל העבירות.

והאדם אוהב לחיות בלי דעת, החיים באופן הזה הם קלים יותר, כך זה בכל דבר, הוא מתעצל לחשוב. ועליו לדעת שלא שיין לעבור את העולם הזה בלי התבוננות, רק ע"י שמתבוננים ועושים חשבון לפני כל מעשה, בודקים אם זה מעשה טוב או לא - רק כך אפשר להצליח. אבל אנחנו לא חיים כך, לא חושבים לפני כל מצוה או עבירה מה באמת טוב לנו, מה הקב"ה רוצה שנעשה, חיים את החיים כמו שהם.

"ראו מה עבירה עושה"

יש עבירות שנתפרש בתורה עונשו של העובר אותם, באופן כללי אם מישהו מקבל שכר או עונש, אנחנו לא יודעים על מה הוא קיבל את זה, אבל יש דברים בולטים שאפשר לראות שמישהו יקבל שכר או עונש על דבר מסוים שהוא עשה, והדברים הללו מהווים כמין 'חלון' לראות כמה שווה כל מצוה או עבירה.

כשהרגו את זכריה הנביא בבית המקדש זה עבירה עצומה, כתוב (איכה ב', כ') "אם יהרג במקדש ד' כהן ונביא", וקיבלו על זה עונש גדול מאוד. כשנבזזרדן נכנס להיכל וראה את דמו של זכריה רותח, ושחט שם תשעים וארבע ריבוא אנשים והדם עדיין לא שקט, עד שאמר "זכריה זכריה, טובים שבהן איבדתם, ניחא לך דאיטליניה לכולהו", ורק אז הדם נח (סנהדרין צו:). רבנו מרן המשגיח זצוק"ל היה אומר, שהסיבה שאז פסק הדם היא שאז הגיעו להבנה מה גדול כוחו של חטא, ראו אז מה החומר של כל חטא, על מעשה עבירה אחד העונש הוא שכ"כ הרבה אנשים ימותו.

עוון שנאת חנם ושורשו

כשאדם מבין את חומרת החטא הוא נהיה אדם מתוקן, באופן כללי חסר לנו מושגים בחומרת החטא. בגמרא (יומא ט:.) מבואר "אבל מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב. מפני שהיתה בו שנאת חנם", הסיבה שאדם שונא היא בגלל שכך זה יותר נוח לו, הוא נהנה יותר לשנוא מלאהוב, יותר נוח לו לחיות את החיים איך שמתאים לו, שהוא לא חייב לשני כלום. אבל אם הוא יתבונן בדברי חז"ל שבית המקדש נחרב בגלל זה, הוא יחשוב כמה מיליוני אנשים נהרגו בגלל חורבן בית המקדש, שיחשוב כמה הפסדים עצומים ברוחניות ובגשמיות קרו בגלל חורבן הבית, על כל הצרות שמובאות בקינות. ומאותו הרגע שנבין כמה חמור עוון שנאת חנם, בוודאי שהוא לא ישנא אחרים. אבל כל זמן שלא נעשה חשבון, לא נבין ונדע את חומרת עוון שנאת חנם, והחיים ימשיכו כרגיל.

נמצאים עכשיו בימי האבלות על חורבן בית המקדש, ואנחנו לא מרגישים את הצער והחיסרון הגדול שבחורבן בית המקדש. ופשיטא שכל מה שהקב"ה עושה לנו זה כדי שנתבונן, להבין ולהשכיל, לחשוב, בלי מחשבה בוודאי שלא נרגיש את צער החורבן, וכמו שלא שיין לראות בלי עיניים, כך אי אפשר להתאבל בלי לחשוב מה חסרנו.

אנחנו חיים בצורה הפוכה, בלי מחשבה, ואז יש לנו תירוץ שאנחנו לא בדרגה להתאבל על החורבן. אבל המציאות היא שאנחנו בכלל לא ניסנו לחשוב, ובוודאי שאם האדם ישב עם עצמו ויחשוב את ההפסד העצום שיש לכל אחד באופן פרטי בחורבן, וכמה עם ישראל נחסר בכלליות מהחורבן הבית, בוודאי שהוא יבין את הצער על החורבן.

בעולם הזה לא תמיד אנו רואים את המידה כנגד מידה, לא מספיק מבינים בעונשי שמים, אבל כאן הקב"ה נתן לנו עונש שאנחנו יודעים על מה הוא בא, ובוודאי שעליו ללמוד מכך.

יבין את המשמעות של ההתבוננות, ויחשוב לפני כל מעשה מה המשמעות של המעשה, מה הרווח שהוא יכול להשיג בזה. רק כך אפשר לחשוב ולהתקדם, ורק כך יש סיכוי שנרגיש לפי כל מצוה את המשמעות שלה.

אם נרגיל את עצמנו לחשוב ולהתבונן, יתכן שלבסוף נעשה את כל המצוות כראוי, עם התבוננות בשכר ועונש, נחבר את מה שאנחנו עושים ממילא למחשבות.

(מוצ"ש מטו"מ תשפ"ג)

אנחנו לא משתמשים מספיק עם השכל, חיים בעצלות, עושים מצוות, מברכים ברכות, אבל אנחנו עושים את זה בצורה של מלומדה, ובצורה הזאת אף פעם אין סיכוי שמהמצוה הזאת יצא משהו בדרגה גבוהה יותר.

אם כל אחד יקבל על עצמו, כמה פעמים בכל יום לעשות מצוה מסוימת מתוך מחשבה והתבוננות, לחשוב כמה הוא יכול להרוויח אם הוא עושה את המצוה בשלמות, וכמה הוא יכול להפסיד אם הוא יעשה את המצוה שלא בשלמות - לבסוף הוא יתבונן בכל דבר, הוא

דברים בענייני השעה מרבינו מרן שליט"א לעת הזאת כנגד הקמים על בני הישיבות הקדושות - יום ד' כ"ז תמוז תשפ"ה

המצב כיום השתנה, תמיד היה נושא שתבעו שבני ישיבות ילכו לצבא. אני זוכר את זה כבר שישנים שנה, תמיד היה כזה דבר. אבל עכשיו הם פועלים בכל הכלים, בחדרים, בבית יעקב, בכל המוסדות. בהתחלה התחילו עם טענה 'אין כסף', נו, חשבו שלכולם אין כסף ולא יוכלו לחיות. אבל בסוף ברוך ד' יש כסף, הגבירים מאמריקה נותנים כסף לבני הישיבות. אחר כך התחילו פיתויים, 'תבא לפה יהיה לך יותר טוב', עשו הצקות לאברכים, גם זה לא עובד, אז הגיעו לשלב הבא שלב המלחמה. ממש מלחמה. אך כמו שהקב"ה עזר לנו עד עכשיו - בדברים לא צפויים, שאף אחד לא חשב שככה יתנהלו - ככה הוא יעזור הלאה.

בפנינו? שבליטא, מרן הרב זיע"א פתח ישיבה, וגם בית ספר לבנות שהיה מאד מוצלח, הציונים פתחו גם הם בית ספר, אבל של הרב היה יותר מוצלח, גם ברמה הרוחנית וגם ברמה הכללית הוא הצליח. אז באו אליו ואמרו: אם הוא לא יעזוב את הבית יעקב יפריעו לו ביישיבה, וכנראה שהיה להם איך להפריע. אז הרב נסע למרנא החפץ חיים לשאול מה עושים. אמר לו החפץ חיים כך: תמיד יש דברים שלא יודעים איך להתנהג בהם. יש שאלות שאפשר לומר שאני לא מזדהה עם אף אחד, לא אומר את דעתי. וכי בכל דבר אני צריך להגיד את דעתי? אבל כשיש מהפכה - רבולוציה במדינה - אז כל אחד חייב לשאול את עצמו 'למי אתה שייך - לזה או לזה. יש מצבים שאי אפשר לשתוק. אתה מוכרח להגיד. אחרת אתה נגד משהו. אין דרך אחרת. או שאתה בעד או שאתה נגד. ואז מה עושים - 'הולכים עם מי שיותר חזק'. הגענו למצב שהשלטון נלחם נגד הקדוש ברוך הוא. נגד הישיבות הקדושות. מציקים בכוח. לוקחים. כבר ממש הולכים לקחת בכוח. זו מלחמה. אז אנו הולכים עם החזק - הפדוש ברור הוא איתנו. ונצליח.

בענין משפטי התנאים

ולהדיא דדעת הרא"ש דהמעשה הוה מעשה גמור וקים דילפינן מתנאי דב"ג וב"ר דיכול לבטלו ומה דילפינן הוא דהתנאי הוא דיבור המבטל את המעשה נשאר מעשה גמור וע"כ מהני ביטול התנאי והמעשה קים דדיבור הביטול מבטל דיבור התנאי המבטל המעשה ועל כן בטל התנאי והמעשה קיים דכל מה דעביד הוא דיבור המבטל וע"כ יכול לבטל הדיבור.

והעולה מן הנ"ל הוא דדעת הרא"ש להדיא וכן התוס' כתובות נ"ו דהמעשה עם המתנה תנאי הוה המעשה מעשה גמור וא"כ אתי דיבור התנאי ומבטלו, והיינו דאחר שחידשה התורה דין תנאי והיינו ששייך להגביל המעשה ע"י דיבור וזהו כח דהתורה נתנה בדיבור להגביל המעשה וא"כ אתי דיבור ומבטל דיבור. וצ"ב דאטו בכה"ג דהתנה עמה תנאי דלטובתה יכול לבטל התנאי מדינא דאתי דיבור ומבטל דיבור.

ונראה דכיון שנתבאר דעיקר התנאי הוא חלות דין במעשה הקידושין, א"כ נהי דמדינא אתי דיבור ומבטל דיבור מצי מבטל לתנאי מ"מ היכא דהתנאי הוא לטובתה והרי בעינן קידושין לדעתה א"כ התנאי דלטובתה הוא חלק וזכות דידה במעשה הקידושין דהא התנאי הוא בעצם עשיית הקידושין ובעשייה זו הרי חלה הקידושין בדעתה ובטובתה וא"כ ודאי דלא תתקדש היכא דחלקה וזכותה במעשה הקידושין ובחלותם לא נתקיים.

והנראה לבאר בזה ג"כ הא דס"ל לר' יוחנן (קידושין ס.) דבמקדש מכאן ואחר ל' אפילו מאה תופסין בה, ויכולים להחיל קידושין אחרים עד יום השלושים, כיון דאף שמתחילים הקידושין עכשיו אך כיון שנגמרים רק לאחר ל' יש מקום לתפיסת קידושין נוספת. ונראה דחידש כאן ר' יוחנן דין בתנאים דהאומר מעכשיו ולאחר ל', התנאי הוא שיחלו עכשיו ולאחר ל' יגמרו. והיינו, דאחר שנתבאר לן בדיני תנאים וכמ"ש הגרי"ז זללה"ל דלולא חידוש התורה לא ה' שייך להחיל מעשה המסופק ותלוי. וא"כ חידשה התורה בדין תנאי דשייך להחיל חלות באופן תלוי ומסופק ע"י שיתקיימו כל דיני תנאים בהמעשה. ובחידוש זה נאמר דהוא חלות דין בעצם המעשה ולא בדיני דעת או קנינים תליא מילתא דהא המעשה הוא מעשה גמור ורק חידוש התורה דתנאי המעכב המעשה מלחול. וכיון דנתחדש בתנאי דהוא יכול להגביל המעשה אף היכא דמדינא מעשה דדעת וקנינים ודאי ה' חל כולו, ס"ל לר' יוחנן דכשאמר מעכשיו ולאחר ל', דין התנאי בזה הוא שיתחילו הקידושין עכשיו ויגמרו לאחר ל' והוא חלות דין ועיכוב בעצם המעשה דחל מעט מעט ובלא דיני תנאים אין שייך להגביל המעשה מעט מעט דהיכן מצינו דז"ז.

וזהו שחידשו התוס' (קידושין סג.) ד"ה כגון דמודה ר' יוחנן באומר ע"מ דחל למפרע והיינו, דסליק אדעתין דכיון דר' יוחנן אמר חידושיו דאפי' מאה תופסין בה בדין תנאי א"כ אפשר דלר' יוחנן זהו כל דיני תנאי וע"כ קמ"ל התוס' דאף דדינו דר' יוחנן דשיורא הוא מדיני תנאים מודה ר"י באומר ע"מ דדין התנאי הוא שיחול למפרע.

נמצינו למדים דבהך דינא דר' יוחנן דאפי' מאה תופסין בה נתחדשו ב' דינים הא' עיקר מהות חלות זו דמעכשיו ולאחר ל' דהקידושין מתחילין מעכשיו ונגמרינן לאחר ל' וזה חידושו הוא מדיני תנאים, והב' חידוש ר' יוחנן דבחלות כה"ג, מצי לחול קידושי כאו"א על דרך הזה.

כתבי התלמידים המובאים במדור זה, נאמרו בדרך מ"מ בדרכה של תורה, ולא כפסק הלכה

"ויאמר משה אלהם אם יעברו בני גד ובני ראובן אתכם ... ואם לא יעברו חלוצים אתכם ונאחזו בתכם בארץ כנען". (ל"ב, כ"ט-ל).

ובמשנה בקידושין (סא.) "רבי מאיר אומר כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי. שנאמר "ויאמר אלהם אם יעברו בני גד ובני ראובן" וכתוב "ואם לא יעברו חלוצים".

הנה תוס' בכתובות (נו. ד"ה הרי) כתבו גבי הרי את מקודשת לי ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה, דוודאי איירי שכפל תנאו דאל"ה לא היה תנאו קיים אף בדבר שבממון, והקשה ע"ז הגרעק"א אמאי בעינן לתנאי כפול ובלא זה לא היה קיים, הרי אלו קידושין בלא התחייבות ומה בעינן לדין תנאי כפול ושאר דיני תנאים בכה"ג דהרי א"י מעשה על תנאי אלא קידושין בלא התחייבות גרידא ומ"ש לדיני תנאים.

ומרן הגרי"ז זללה"ה ביאר בזה (חי' רי"ז הלוי ריש הל' נזירות). בדעת התוס', דבחידוש התורה בתנאים נאמר דהתנאי הוא חלות דין בעצם המעשה והיינו כיון דבלא חידוש התורה א"א להחיל חלות דנישואין בלא שאר כסות ועונה, אלא היה חל הנישואין כמות שהן עם חיוב שאר כסות ועונה. א"כ נתחדש בדיני תנאים שחל בעצם המעשה הגבלה לנישואין בלא חיוב שכונ"ע, ולכן כ' התוס' דבעינן תנאי כפול דהרי בלא דיני תנאי הנאמרים בתורה א"א להחיל חלות כזו. ואחר שנתקיימו דיני התנאי ע"כ דחל כאן חלות דין בעצם המעשה דיוכל לחול אף בכה"ג.

והא דבלא חידוש התורה אין יכול לחול תנאי הוא מבואר בתוס' (כתובות ס) שכ' "דאי לאו דילפינן תנאי מבני גד ובני ראובן ה"א דשום תנאי אינו מבטל את המעשה ואפילו לא יתקיים בסוף המעשה קיים" ובטעם הדבר ביאר הגרש"ש דכשם של"ש לחפור בור על תנאי ה"נ קידושין לא שייך לומר דזה עשיה על תנאי ורק חידוש התורה בזה דאם ה' תנאי כב"ג וב"ר מצי לחול המעשה בכה"ג, וכתבאר דהוא חלות בעצם המעשה.

והנה ז"ל הרא"ש בתשובות (כלל ל"ה אות ג') נוכח"ז בכלל מ"ו אות ב') דביאר הא דמהני ביטול תנאי וישאר המעשה קיים: "ואע"ג דעיקר מעשה עשה על תנאי ונכפל התנאי שאם לא יתקיים התנאי שיהיה המעשה בטל, אפילו הכי יכול לבטל התנאי וישאר המעשה במקומו משום דמתנאי בני גד ובני ראובן ילפינן שיש כח בתנאי לבטל המעשה וכו'. ולהכי בעיא שיהא התנאי לגמרי כתנאי בני גד ובני ראובן תנאי כפול ותנאי קודם למעשה והן קודם ללאו ותנאי ומעשה בדבר אחד ושאיפשר לעשותו ע"י שליח דחידוש הוא ואין לך בו אלא חידושו, וכיון שכן הוא שהמעשה הוא בפני עצמו וראוי להתקיים בלא קיום התנאי אלא דילפינן מתנאי בני גד ובני ראובן, אם כן הוא יכול לבטל התנאי שהוא מעשה בפני עצמו ואין קיום המעשה תלוי בו דדיבור בעלמא הוא ואתי דיבור דביטול התנאי ומבטל דיבור של התנאי ונשאר המעשה קיים כדחזינו בקידושין פ' האומר גבי פלוגתא דר"י דפליגי במקדש האשה לאחר ל' יום וחזרה בו בתוך ל' יום ואמר ר' יוחנן דיבור מבטל דיבור וכו', עכ"ל.

י"ל ע"י מכוון צור התורה

לתרומות והצנחות:

02-302-4186

לקבלת הגיליון מידי שבוע באמייל:
mzh0747@gmail.com

ניתן להאזין למשא ההדרכה מרבינו

מרן שליט"א לעולים לש"א תשפ"ו

קו השיעורים

שיחות (4) < תשפ"ה (1) > כינוס הכנה
והדרכה לעולים לש"א תשפ"ו (9)

לעילוי נשמת

הרבנית מרת רחל ע"ה

בת רבי צבי פרידמן

נתרם ע"י ידידו עוז הרב הגאון רבי דוד מרידמן
שליט"א - ראש כולל אהל שמואל בית שמש

נתרם ע"י ידידו עוז

הרה"ג רבי נחום רוזנקרנץ שליט"א

לדגל השמחה השדויה במעונו

בהולדת בנו בכורו נ"י
יה"ר שיצונו אביו ואמו לגדלו לתורה לחופה ולמעש"ט

קו השיעורים והשיחות שנמסרו מפי רבינו מרן ראש הישיבה הגאון רבי שמואל מרקוביץ שליט"א 0733-71-84-08